

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

У статті проаналізовано думки науковців щодо компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців, обґрунтовано такі поняття як «компетенція» та «компетентність». Розглянуто приклад впровадження компетентнісного підходу у провідну міжнародну програму професійної підготовки авіаційних фахівців.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, фахівець, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку висуває підвищені вимоги до професійної підготовки авіаційних фахівців, який багато в чому залежить від ефективної організації, змісту, технологій і методик навчання курсантів. Перш за все, змінюються підходи до організації навчального процесу в професійних навчальних закладах, а також здійснюються пошуки нових шляхів ефективної підготовки фахівців. Через стрімкий розвиток сучасного глобалізованого суспільства вимоги до молодого фахівця постійно зростають. У зв'язку з цим є потреба у дослідженні ефективних підходів до професійної підготовки авіаційних фахівців для подальшого опрацювання та впровадження в освітній процес льотних навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі розглядалось у працях Є. Кміта, Т. Плачинди, Г. Пухальської, В. Ягупова та ін. Проблема навчання та формування професійних умінь майбутніх авіаційних фахівців у процесі вивчення фахових дисциплін була розглянута К. Будак, Г. Лещенко, Я. Мандрик та ін. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти досліджувався такими вітчизняними науковцями І. Драч, І. Бабин, П. Бачинський, Н. Бібік, Г. Гаврищак, І. Гудзик, Н. Дворнікова, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, С. Сисоєва, О. Ситник, Т. Смагіна, Г. Терещук, С. Трубачева, Н. Фоменко та ін. Характеристикою компетентнісного підходу цікавилися М. Авдєєва, В. Байденко, В. Болотов, Е. Бондаревська, В. Введенський, Н. Вовнова, А. Войнов, А. Вербицький, Г. Дмитрієв, Д. Іванов, І. Зимня, В. Красвський, С. Кульневич, В. Ландшеер, К. Митрофанов, А. Петров, В. Серіков, О. Соколова, Е. Тетюнина, А. Хуторський та ін. Компетентнісний підхід, як методологічна основа забезпечення цілей, змісту і якості підготовки майбутніх фахівців був причиною міркувань значної частини зарубіжних науковців серед яких Дж. Равен, Дж. Боуден, С. Маслач, М. Лейтер, Е. Шорт, Е. Тоффлер, Р. Уайт, А. Бермус, Р. Хайгерті, А. Мейхью та ін. Методологія комплексного підходу до професійної освіти авіаційного персоналу розглядалась у працях О. Захарової, Ю. Татура та інші. Основні компоненти моделі компетентнісного навчання ІСАО представлені в Doc 9941. В той же час аналіз літератури свідчить, що питання компетентнісного підходу у підготовці авіаційних фахівців є недостатньо вивченим.

Мета статті. Обґрунтування компетентнісного підходу у професійній підготовці авіаційних фахівців, визначення змісту таких понять, як «компетентнісний підхід», «компетентність» та «компетенція».

Виклад основного матеріалу. Авіаційна галузь постійно розвивається й оновлюється, що вимагає від професійної підготовки постійного пошуку нових ефективних педагогічних підходів до якісної підготовки майбутніх авіаційних фахівців. Професійна підготовка авіаційного персоналу має на меті сформувати компетентного фахівця в авіаційній галузі. Так як, професійна діяльність фахівців зазначеної галузі пов'язана з підвищеним рівнем

ризик, їх становлення як професійних особистостей має починатися з усвідомлення відповідальності, яку згодом буде покладено на них. Серйозне ставлення до навчання сприятиме належному виконанню професійних обов'язків у подальшому.

Для кращого розуміння суті компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців слід чітко розрізняти такі поняття як компетенція та компетентність. Визначення «компетенція» можна знайти у таких трактуваннях науковців:

– це освітній результат, який виявляється в підготовленості випускника, в реальному володінні ним методами та засобами діяльності, в можливостях справлятися з поставленими завданнями; форма поєднання знань, вмінь і навичок, яка дозволяє ставити і досягати мети в перетворенні довкілля [11, с. 139];

– готовність учня використовувати засвоєні знання, уміння і навички, а також способи його діяльності в житті для вирішення практичних і теоретичних завдань» [13];

– система базових характеристик, які визначають професійний успіх і можуть бути описані в термінах поведінки, тобто компетенція технологічна і її можна діагностувати [12, с. 82].

Щодо поняття «компетентність» науковці трактують так:

– інтегральна якість особистості, яка проявляється в її загальній здатності та готовності до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, які набуті в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну й успішну участь у діяльності» [11, с. 139];

– не тільки професійні знання, навички і досвід у спеціальності, але і ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси і прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації» [4].

О. Гулай вважає, що компетентність вміщує в себе не тільки професійні знання, навички і досвід у спеціальності, але і ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси та прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації [2].

Хоча є й такі науковці які майже не розмежовують ці два поняття, наприклад А. Дахін писав: «У цілому ж обидва поняття (компетенція і компетентність) відображають цілісність та інтегративну сутність результату освіти на будь якому рівні і в будь якому аспекті» [3, с. 141]. Хуторський у своїх працях зазначав: «Компетентність передбачає мінімальний досвід застосування компетенції». [13, с. 61].

Особливості навчання на основі компетентності: навчання сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних; враховується переважно здатність виконання практичних завдань, але беруться до уваги і знання; навчання у виробничих умовах (принаймні частина навчання відбувається на робочому місці в умовах виробництва) [4].

Досліджуючи наукові джерела слід зазначити, що серед поглядів науковців також немає одностайної думки до поняття «компетентнісний підхід». Кожен з авторів тлумачить це поняття по різному. Наприклад :

– компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок, створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатоаспектного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору [11];

– компетентнісний підхід – це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів [7]. компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду фахової діяльності та творчості, що конкретизується у певній системі знань, вмінь, готовності до професійного вирішення поставлених завдань та проблем [5];

– компетентнісний підхід – ставлення на перше місце не поінформованості студента, а його вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин. З огляду на це, зазначений підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [9].

Л. Коваль [6] у своїх працях стверджує, що перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше, відбувається модернізація змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативного складника освітнього процесу – набуття студентами компетентностей. По-друге, постає потреба навчити майбутніх фахівців ключовим та предметним компетентностям.

М. Нагач [8] зауважує, що компетентнісний підхід стає останнім часом все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи освітньої політики, здійснюваної як державами, так і впливовими міжнародними організаціями, підсилює практичну орієнтацію освіти, підкреслює значення досвіду, вмінь і навичок, що спираються на наукові знання.

Отже можна висновити, що компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців – це особливий інструмент професійної підготовки, який концентрується на концепції розвитку ключових фахових компетенцій майбутнього фахівця. Створення умов для набуття необхідних фахових компетентностей протягом навчання є одним з головних завдань льотного навчального закладу, яке сприяє: продуктивності та конкурентності майбутнього авіаційного фахівця на ринку праці; розвитку вміння адаптуватися до екстремальних умов праці; стійкості до фізичних та психологічних навантажень.

Сучасні світові освітні системи охоплені ідеями компетентнісного підходу. Прикладом є Міжнародна організація цивільної авіації ICAO, яка приділяє особливу увагу професійній підготовці авіаційних фахівців. Основні кваліфікаційні вимоги, що включають зміст програм підготовки, рівень володіння англійською мовою, вимоги до елементів спеціалізованої авіаційної термінології, вимоги до елементів медичного огляду авіаційного персоналу викладені в міжнародному стандарті Додатку 1 до Чиказької Конвенції ICAO «Видача свідоцтв авіаційному персоналу» [10]. Документами ICAO кваліфікаційної системи підготовки авіаційних фахівців для цивільної авіації договірних держав, передбачена пряма підзвітність за якість і відповідність цієї підготовки повноважного органу з видачі свідоцтв авіаційному персоналу.

Навчальна програма «TRAINAIR PLUS» центру ICAO базується на комплексному компетентнісному підході. При цьому використовуються стандартні пакети навчальних програм ICAO з урахуванням національних особливостей.

Програма «TRAINAIR PLUS» є системою для підвищення безпеки та ефективності повітряних перевезень шляхом створення і підтримки високих стандартів професійної підготовки та компетентності авіаційного персоналу на глобальній основі. Програма відкрита для всіх регіональних навчальних центрів ICAO, а також цивільних авіаційних навчальних центрів у всьому світі, якщо вони мають можливість розробляти або адаптувати навчальні матеріали за стандартами ICAO.

Методологія «TRAINAIR PLUS» базується на: аналізі конкретних посадових вимог; призначена для досягнення конкретних навчальних навичок; є залежною від матеріалу курсу; піддається суворій перевірці; фокусується на рівні якості стандарту; фокусується на системі якості навчальних програм; фокусується на високій компетентності інструкторів і розробників курсу [14].

Програма ICAO «TRAINAIR PLUS», була прийнята з метою гарантії більш високих стандартів підготовки авіаційних фахівців. На підтримку ініціативи «TRAINAIR PLUS» ICAO опублікувало Керівництво з розробки навчальних програм (Training Development Guide) новий документ, який повинен відігравати головну роль при розробці та розвитку курсових матеріалів. Програма «TRAINAIR PLUS» надає її членам унікальну можливість

спільно використовувати прогресивну практику та досвід, дослідити наскільки це працює й інтегрувати їх в навчальний процес, що матиме позитивний вплив для всієї авіаційної спільноти [1].

Висновки. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців стає все більш актуальним, оскільки особливістю такого підходу є не оволодіння вузькопрофільними знаннями, а вміннями і навичками узагальненої професійної діяльності. Перевагою такого підходу є можливість оцінки особистісної зміни фахівця, які відбулися в процесі його професійної підготовки.

На сьогодні «TRAINAIR PLUS» є методичною основою, що заснована на компетентнісному підході підготовки фахівців авіаційного профілю, яка впроваджується в усьому світі завдяки регіональним навчальним центрам ICAO. Базові знання та навички, які закладені в основу методології «TRAINAIR PLUS» є дуже значимими та представляють велику цінність для методистів і викладачів авіаційних навчальних закладів, незалежно від того, за якими освітніми та методичними стандартами вони працюють. Ми вважаємо, що авторитет регіональних навчальних центрів ICAO щороку зростає саме завдяки якісній підготовці авіаційних кадрів, яка досягається впровадженням у навчальний процес прогресивних методологій, а також тісному контакту з авіаційними адміністраціями багатьох країн за регіоналізацією міжнародних навчальних програм і визнанню національних програм підготовки авіаційних фахівців на базі впровадження прогресивного досвіду.

Список використаних джерел

1. АНС лидер в области обучения УВД [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://cosmos.kz/pdf/Aero_20.pdf (дата звернення 20.10.2016). – Назва з екрану.
2. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти / О. І. Гулай // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2009. – № 2. – С. 41–52.
3. Дахин А. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? // Народное образование.– 2004.– № 4.– С. 136–144.
4. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. Н. Г. Ничкало.– Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
5. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. – Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 114 с.
6. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 375 с.
7. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологи. – 2004. – № 5. – С. 3–11
8. Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. – К., 2008. – 21 с.
9. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С. 266–268.
10. Приложение 1 к Чикагской Конвенции «Выдача свидетельств авиационному персоналу» [Електронний ресурс] : – Режим доступу : http://www.bpl.ru/asmар/Annexes//an01_cons_ru.pdf (дата звернення 9.10.2016). – Назва з екрану.
11. Селевко Г. Компетентности и их классификация // Народное образование. – 2004.– № 4. – С. 138–143.
12. Тюлю Г. Качество профподготовки менеджера // Высшее образование в России.– 2005.– № 11. – С. 78–82.
13. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // Народное образование.– 2003.– № 2. – С. 58–64.

14. ICAO Global Aviation Training / TRAINAIR PLUS [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.icao.int/training/trainairplus/Pages/default.aspx> (дата звернення 12.10.2016). – Назва з екрану.

Стасевич Катерина. Компетентносный подход в профессиональной подготовке авиационных специалистов.

В статье проанализировано мысли ученых относительно компетентного подхода в профессиональной подготовке, рассмотрены такие понятия как «компетенция» и «компетентность». Так же рассмотрен пример внедрения компетентного подхода в передовую международную программу профессиональной подготовки авиационных специалистов.

Ключевые слова: компетентносный подход, компетенция, компетентность, специалист, профессиональная подготовка.

Stasevuch K. Competence oriented approach in professional training of aviation specialists.

The problem of cadets' professional competence at flying educational establishments in the context of integration processes has become one of the top-priority problems in aviation and in high school in particular. Implementation this competence into the sphere of professional education provides "expansion of authorities" in the direction of multifunctional strategy, that can insure creative individual activity of future aviation specialists. An effective training of future specialists who can easily adapt to the changing conditions of today and be competitive in the job market is the demand of modern society to higher education. The article analyzes the opinions of scientists about competence approach of training, was explained such concepts: competence and expertise. Considered an example of introduction of competence approach to advanced international training program of aviation specialists.

Key words: competence approach, competence, expertise, specialist, training.

УДК 355.23:37.035.7

Сергій Степанов

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ Й РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ СПЕЦІАЛЬНИХ УМІНЬ ІДЕНТИФІКАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті на основі узагальнення результатів аналізу наукової літератури та експертної оцінки, урахування специфіки ідентифікаційних умінь офіцерів-прикордонників визначено три критерії сформованості спеціальних умінь ідентифікації, які характеризують їх структурні компоненти, зокрема особистісний, когнітивний та операційний. З використанням зазначених критеріїв автор пропонує виокремити три рівні сформованості в майбутніх офіцерів-прикордонників спеціальних умінь ідентифікації.

Ключові слова: спеціальні уміння ідентифікації, критерії, рівні, офіцери-прикордонники, пункти пропуску, паспортний контроль.

Постановка проблеми. На сьогодні одним з важливих завдань, покладених на Державну прикордонну службу, є пропуск осіб, які перетинають державний кордон України, перевірка документів на право в'їзду на територію України або виїзду з України. Значимість паспортного контролю (перевірки документів, виконання доручень правоохоронних органів, проведення співбесіди) як основної складової прикордонного контролю обумовлена сталим